

**Arestada dal
Comità per l'Útzil del Glhep**

Emestada sür li 12. Zecemvar dallas 2010/xxxi

Membreux dal Comitè

Ma Baron Tepistà, Presedint

Iustì Canun, VicePresedint

Xhorxh Asmour, Doien

Dréu Gavárpic'h

Aspra Laira

Eoin Ursüm

Flip Molinar

Membreux Candidätsilor

Ieremiac'h Ventrutx

Ián Tamorán

Patron Rexhital

Regeu Ian

*Produçada par la Subcomità Parmanint per Püblìcaziuns
Ián Tamorán, Fosteglh*

TABLEU DA CONTENONÇAS

PRÁIMHOCT PAR SIEU MAXHESTÀ, REGEU IAN, PATRON DAL COMITÀ.....	ii
STÄTSMINT DAL COMITÀ.....	1

RESOLUZIUNS DAL ARESTADA DA LI 12. ZECEMVAR 2010/xxxi

1 RESOLUZIUNS ÖVER L'EMFASIÇÙ MARCADA.....	3
1.1 AMENDAMAINTSCH DEL REGLEU DAL EMFASIÇÙ.....	3
1.2 RESTORAZIUN DEL MARC FACÛLATATÍU DA ÐIAZIUN GRAMATICAL PER LA LETRA L	3
1.3 ASATAMAINTSCHEN DELS MARCS DAL EMFASIÇÙ.....	4
2 RESOLUZIUNS ÖVER LA FRAÇA DAL NÓMINA.....	5
2.1 L'INTRODUÇAL DAL NÓMINA.....	5
2.2 ELS CASEUX ES L'ÚTZIL DEL ARTICAL UNDEFINÌ.....	5
2.3 MODIFICAZIUNS ÀL CLABIFICAZIUN DELS ARTICAIS.....	6
3 RESOLUZIUNS ÖVER LA MÜDADA DELS CONSONANTS.....	7
3.1 L'ÚTZIL ES L'ALCANÇA DAL MÜDADA DELS CONSONANTS.....	7
3.2 ADOPZIUN DA NOI (UNMÜDAT) IN LAS FRAÇAS PREPOSIZIUNAIS.....	8
3.3 MODIFICAZIUN DALS FORMAS POBEÇAIS.....	8
4 RESOLUZIUNS ÖVER ELS ÄSPECTSEN ES ELS VERBS CUMPOÇATS.....	9
4.1 ÇOIÇÉU ES SEMANTICI DALS PREPOSIZIUNS QUAPTINDS IN VERBS CUMPOÇATS.....	9
4.2 ADOPZIUN DEL ÄSPECTS IMPERFESC.....	9
4.3 REONEIÇAL ES AUMEIENTAZIUN DEL ÄSPECTS PROSPECTATÍU.....	9
4.4 ADOPZIUN DELS ÄSPECTSEN MANITÍU ES RETROSPECTIND.....	10
5 RESOLUZIUNS ÖVER SEMANTICI.....	11
5.1 REONEIÇAL DALS SCHMOVAZIUNS SEMANTICI IN INFINITÍUS CUMPOÇATS.....	11
5.2 INDICAZIUN DEL OBXHECT INDIRECT.....	12
5.3 SEMANTICI DEL PRONUM XHENERAL (SI, SE, SO, SIEU).....	11
6 RESOLUTIONS ÖVER LA MODA CUNXHUNCTÍU.....	13
6.1 SPECIFICAZIUN DELS ÚTZIS DAL MODA CUNXHUNCTÍU.....	13
6.2 CONSTRUIUNS CUNTRAFÄCTESCHTI DAL PABADA.....	13
6.3 FORMA ES ÚTZIL DEL PARFÄTS CUNXHUNCTÍU.....	13

**PRÁIMHOCT PAR SIEU MAXHESTÀ IAN,
REGEU DA TALOSSA, PATRON DAL COMITÀ**

Vaes cuncuriais Talossaes, es Ladintschen da toct i tzara –

L'averatx laïc non tent l'idéa la phü flaivla d'exactamint quança dal cervieþa va ainciün la grandeça d'iens glheþ.

Ian, Regeu da Talossa
Centennial, Colorado
li 6. Zecemvar 2010/xxxi

STÄTSMINT DAL COMITÀ

Las resoluziuns d'aceasta Arestada represantent la sinetia, l'útzil, es l'estericaziun del glhep zespâts l'Arestada da li 12. Zecemvar dallas 2007. Quand qe els membreux dal Comità rescherschevent es exervevent el vocaular, las construziuns, es l'exprimaziun vocal da Talossan, quâlsevois antaloirs noveux, qi sint reflectats in acestilor resoluziuns, venevent à lux.

Las insuficenças del regleu dal emfasiçù qi füt adoptat in l'anneu 2007 includevent el fâcts qe el marcarh dels sülavais finais qi, à'iens gepirn qi'st ladin in Talossan, natüralmint sint läxhirs (come *ospréi* es *spicarái*) semblevent lischnats. Ocsà, la resquiraziun à marcarh dels mocts come *pártis* (la forma plural del unmarcat *parti*) es *Llimbaziúa* cün l'emfasiçù unregular püntageva àls zesfauts in el regleu dal emfasiçù. L'analiçaziun detailada dels mocts Talossaes es lor emfasiçù ducieva àl adopziun del regleu dal emfasiçù qi'st cuntent in Resoluziun 1.1 dal Arestada corent. Sub aceset regleu, l'emfasiçù sür els mocts qi füt uçats in els exampais avants isch setat propramint sanc marcarh-lor com'unregular (c'e, *osprei*, *spicarai*, *partis*, *Llimbaziua*).

La Comità s'estudia del vocaular ocsà ducieva àls asatamaintschen à l'emfasiçù marcada qi sint adoptats in la Resoluziun 1.2. Acestilor chinxhen includent la coreziun da l'emfasiçù es dal pronunçaziun da quâsevois formas dels verbs infinitíus es dels párticips del presaintsch. Viens suffix particular, **-osis**, c'e restorat à ça forma avant qe 2007 parç qe dal modificaziun del regleu dal emfasiçù. La schmovaziun da l'emfasiçù in mocts certaes quand qe os sint pluraliçats par **-en** eda **-ilor** ocsà isch eloxhiada formalmint, com'iensa resultà da l'analiçaziun del model ampaglh da l'emfasiçù dels mocts Talossaes. La retainaziun dal emfasiçù come c'e exprimada in el singular sür toct altras formas plurais es regulais isch nun specificada formalmint, avetz l'indicaziun dal emfasiçù unregular qi resulta (qi'st neçeñar in caseux limitats) inperada.

La zescriziun dal partida ricia dels articais in el glhep ducieva à lor reclaßificaziun, come reflectada in las resoluziuns qi sint adoptadas in secziun 2 d'aceasta Arestada. La Comità ocsà specifica la cundiziun d'introduçal avuondeu dal nómina Talossan, 'n trastour glhepesc qi non tignova estescu zesfinat formalmint par gramaticas estinds eda Arestadas pü früns. Las doua formas dal artical undefinì (*iens* es *ün*) nun sint reconeiçadas come caseux sondreux, es l'útzil exclusiveu da cadascu c'e imperat per mocts specifici.

Dals inqestas del text estind es dals tendençuns ungreschlavais in el discuors ladin ducieva àl formalizaziun par la Comità dal süstema da müdada dels consonants, qi txamais esteva cumprençada eda explicitada compläsmint. Come detailat in las resolutions in secizun 3, l'antaloir dal müdada da consonants com'iens featüra glhepesc qi'st imposat exclusivamint par els preposiziuns es l'artical definì pa els altreux pärtsilor da discuors resquireva dels uppdateux minors (qi represanta dals restoraziuns) àl partida dels pronums. Acestilor uppdateux includent l'asetamaintsch àls formas plurais del caseu proposiziunal in la prüma perziun (*noi*, *nhoi*, and *iins*) es els pronums poßeçais, singulais, es frunais dals prüma es tierçea perziuns qi tiennent l'útzil axhectival (nun *las mías* es *las sías*). ZiBuuçats in la paßada, els pronums plurais es poßeçais *vaes*, *tuns*, *sieux*, *çans*, es *lors* nun sint reconeiçats.

In las secziuns 4, 5, es 6 d'aceasta Arestada, la Comità adreßa constuziuns es semanticis dels verbs. 'N schmovaziun significand in l'exprimaziun dels infinitíus cumpoçats regardeascu las preposiziuns qi sint uçadas per quaptarh 'n verb auxiliar à sieu infinitú dependind in acestilor construziuns c'e adoptada par la Comità, qi reconeïça l'opoçiziun semantic intra l'útzil continuind d'embù *à* es *da* per introduçarh infinitíus dependinds. La Comità ocsà adopta dals construziuns cün verbs auxiliars per las exprimaziuns dals fraças in els äspecten imperfesc es manitú, expança las formas d'exprimaziun per l'äpects prospectatú, reconeïça dals schmovaziuns semanticis in construziuns dels verbs – come *tirh à/da* –, es specifica formalmint l'útzil dals declinaziuns dal moda cunxhunctú (urixhinalmint es adüc la tençù condiziunal).

Cün acestilor resoluziuns, la Comità expança fiirmint la zescriziun formal da noastra bel glheþ.

La Comità per l'Útzil del Glheþ perventüra endorça els standards sovinds per buna forma in el scríuarh es el parlarh del glheþ Talossan, per estarh uçats in toct las püblicaziuns qi sint emestadas eda aprovadas par la Comità, es quaxhita lor auservamaintsch par toct i Ladintschen.

1. RESOLUZIUNS ÖVER L'EMFASIÇÙ MARCADA

1.1. *Amendamaintsch del Regleu dal Emfasiçù*

El regleu qi'st aplicat per zesterminarh l'emfasiçù in mocts polüstulavais sanc marcs d'emfasiçù c'e modificat à zeviènarh:

1. Els sufishti **-mint**, **-laiset(s)**, **-p(h)äts**, es **-sqab(s)** imrè sint unemfasiçats, es acestilor terminaziuns non afectent la posiziun dal emfasiçù sür el rest del moct, sa schi viensa d'acestilor isch presint, analüça l'emfasiçù del moct sa schi aceasta terminaziun simplamint non estadra là.
2. Alternatiumint, word-final **-s** eda **-lor**, eda **-x** osprei **eu**, eda **-en** osprei ün consonant non afectent la posiziun dal emfasiçù sür el rest del moct, sa schi viens d'acestilor isch presint, analüça l'emfasiçù del moct sa schi acest **s**, **lor**, **x**, or **en** non estadra là.
3. L'emfasiçù tomba sür el final vocal läxhir in el moct (eda schi acest vocal isch pärts d'iens polüftunc, sür el compläts ftunc qi cuntent acest final vocal läxhir). Avetz **V** represantind ingen soleu vocal, els vocais febleux (c.à.z., unläxhirs) sint l'iensas in acestilor terminaziuns:
 - a. ingen vocal **V**, qi'st capaval àð afictarh 'n **i** qi en preceda, es ingen **a** eda **eu**, qi'st capaval àð afictarh ingen vocal qi en preceda; c.à.z., **-V**, **-iV**, **-Va**, **-eu**, es **-Veu**,
 - b. **-ic**, qi'st capaval àð afictarh ingen vocal qi en parsequita; c.à.z., **-ic** es **-icV**,
 - c. **-er** es **-(i/u)ent**.

Las notaziuns qi acompagnent el regleu dal emfasiçù, com'adoptadas par Resoluziun 6.3 dal Arestada da 12 Zecemvar 2007, sint retainadas salva qe Notaziun 2 qi'st chinxhada à:

2. In mocts come *frulor*, *mici*, *diceux*, *vea*, es *ricas*, in qi toct dels vocais sint febleux eftir el regleu, l'emfasiçù tomba sür el prüm vocal.

Notetz qe la letra **i** marcada cün ün úmlaut (c.à.z., **ï**; videtz la Resoluziun 1.2) isch identic àð **i**. Per exampal, la letra c'e febla (es unemfasiçada) in *stoïc*, es läxhir (es emfasiçada) in *früitz*.

1.2. *Restoraziun del Marc Facülatatü da Piaziun Gramatical per la Letra i*

El marcarh dal letra **i** cün ün úmalut, sa ça zevient **ï**, c'e reconeiça àð indicatarh la diviziun da qet altramint estadra 'n polüftunc. Acest marc c'e encoraxhat per l'útzil quand la diviziun non put estarh indicada pr'iens marc dal emfasiçù (c.à.z., com'iensa meþoda alternatü àl útzil d'iens apostrof), es ocsà put estarh uçat anstada d'iens **i** qi'st marcat per indicatarh l'emfasiçù es per separarh 'n polüftunc. Per exampal, *früitz* es *naività* sint spelicaziuns alternatius à *fru'itz* es *na'ività*, es *deir* c'e'n alternatü à *deír*.

Aceasta resoluziun extenda las proviziuns dal Resoluziun 5.1 da l'Arestada da li 12. dallas 2007, qi non reconeiçeva l'útzil dad **ï**.

1.3. *Asatamaintschen dels Marcs dal Emfasiçù*

Parç qe dal modificaziun àl regleu dal emfasiçù qi füt adoptada par la Resoluziun 1.1, els mocts qi cuntiennent la combinaziun **ea** in lors terminaziuns, come *idéa* es *maréa*, es las formas frunais dels mocts qi terminent in **-éu**, come *c'haßéa* es las formas ordinais come *tierçéa*, nun sint marcats per l'emfasiçù com'indicatats aici.

Per indicatarh propromint l'emfasiçù sür acestilor mocts come ça sint parlats, els mocts *éu*, *aicì*, *próxim* (es sieux formas frunais es plurais), *zespâts*, es las formas infinitíus *fóstarh*, *moárтарh*, *sâparh*, es *viénarh* nun sint marcats per l'emfasiçù com'indicateshti aici.

Els mocts qi cuntiennent la förfixa **quálse-** nun sint marcats com'indicatats (*quálsevol*, *quálsepläts*, e.s.p.).

Parç qe la terminaziun numerical **-esch** c'e unemfasiçat, els mocts Talossaes per els númeruis 11 txusca 18 nun sint marcats cün l'emfasiçù unregular: *ûndesch*, *dúdesch*, *tréidesch*, *tórdesch*, *quíntesch*, *sédesch*, *séifdesch*, es *vuídesch*. El moct per el númerul 19 ocsà isch marcat cün l'emfasiçù unregular: *úndaveint*.

Las terminaziuns **-ös** es **-ic**, qi sint videshti in axhectivis come *oviös* es *apletic*, sint reconeçadas à tiennent estescu urixhinalmints **-öseu** es **-iceu**, es quist c'e reconeçada come tischind sufervada 'n schmovaziun quand qe l'urixhinal **-eu** (es sieu frunal terminaziun **-a**) füt tombada, mas ça restadra estarh auscultat cün l'emfasiçù sür el vocal **ö**.

L'includamaintsch d'iensa **a** mundulamaintschös in la formaziun (d'iens axhectivi qi termina in ün consonant) d'iens adverb cün **-mint**, non c'e façat schi acest includamaintsch schmovadra l'emfasiçù come sür l'axhectivi. Per exampal, **fruntösamint* c'e deprecat in vfavour da *fruntösmint*.

El sufix **-osis** non pü isch marcat cün l'emfasiçù unregular (la forma ***-ósis** qi füt introduçada par l'Arestada da li 12. Zecemvar dallas 2007 estind lischnada, parç qe da Resoluziun 1.1 d'aceasta Arestada-ci).

Els sufishti **-eria** and **-erie** es el sufix per els nums da plätsilor **-ia** non pü sint marcats cün l'emfasiçù unregular (come ***-ería**, ***-eríe**, es ***-ía**).

Las exeiziuns in la Resoluziun 9.1 da l'Arestada da li 12. Zecemvar dallas 2007 sint avandunadas, avetz *scríind* anesd *viénind* marcats come mostrats es pronunçats com'altreux párticips del presaintsch, sa schi os terminent in (per acestilor doua mocts, unemfasiçat) **-ant**.

Els mocts qi pluraliçent cün **-en** es qi in lors formas singulais sint emfasiçats sür lors sülavais avantpenults aßument dal emfasiçù regular quand os sint pluraliçats (per exampal, *aspáragosch* zevient *asparagoschen*). Salva qe acestilor mocts es mocts qi terminent in **-p(h)äts**, els mocts qi tiennent dals formas plurais regulais retainent la misma emfasiçù (marcada com'unregular in la partida tita dels mocts per qi c'estadra la gcauça) in lors formas plurais. Per exampal, *foren* zevient *fórens*.

2. RESOLUZIUNS ÖVER LA FRAÇA DAL NÓMINA

2.1. *Introduçal dal Nómima*

Si notent qe “Ađ estarh solas non piaçent las nómimas Talossaes”. Acest trastour glheþesc nun isch specificat formalmint come parsequita: Salva qe las cauças da rübrici es schildeux (quand la spaça isch à’iens prem) es dals livertaes poetici, ’n nómima (including nómimas qi sint modificadas par axhectivis predicats duciapunts) Talossan fost estarh introduçada (strax precedada) par viens d’acestilor:

- ’n artical (per exampal, *la fugla es dals fuglas*)
- ’n axhectivi unpredicat (per exampal, *aceasta fugla es va fugla*),
- ’n pronum setat (per exampal, *noi Talossaes*),
- ’n preposiziun qi’st avuonda ađ introduçarh ’n nómima absträts (per exampal, *sanc gräts*). Las nómimas qi sint uçadas in üna fraça preposiziunal per describarh dels altras nómimas ocsà non neçeþent aucün altreu introçuçal. Per exampal, *las maisas da granitas*.

Els xherunds independents non neçeþent els introducais. Per exampal, *lirarh isch doctific*, ainda qe l’introduçal non c’e zisadat. L’introduçal d’iens xherund put estarh faceshti cün els articals definis eda partitíus.

2.2. *Els Caseux es l’Útzil del Artical Undefinì*

L’artical undefinì c’e reconeiçat ađ tirh doua caseux. El prüm caseu tent la forma *iens* (frunal *iensa*), es el secund caseu tent la forma *iin* (frunal *iina*). Las formas del secund caseu tiennent ’n forma pü scurznia es partetxhada ’n. El prüm caseu isch uçat solamint es exclusivamint osprei qe els mocts *à, come, contra, da, intra, ja, es per*. Ainda qe c’e usualmint cuntractat ađ acestilor mocts (*com’iens, e.s.p.*), l’artical put estarh indicat sondramint per l’emfasiçù. El mocts *acest’iens(a/as)* es *l’iens(a/as)* ocsà cuntiennent aceasta forma del artical (’n réliqueu del temp quand l’artical undefinì füt *viens*, come ocsà isch videscu in *ingenviens* es *quálseviens*), mas acestilor cuntraziuns non povent estarh separadas.

La forma plural *iensas* (l’artical undefinì per las nómimas plurais es uncomptavais) ocsà isch uçada solamint osprei els mocts qi füvent indicats avant. Per exampal, *raisnarhéu pr’iensas reformaziuns*.

2.3. *Modificaziuns àl Claßificaziun dels Articais*

L'artical *del* (frunal *dal*), qi'st uçat da nóminas uncuintavais, nun isch la sola forma qi'st claßificada del "artical partitü". Per exampal, *büiveveu dal apa*.

La forma plural *dels* (frunal *dals*) nun isch reconeiçada come la forma plural da *iin* (frunal *iina*), l'artical indefinì, es per aceasta raziun sieu útzil c'e zepictat identicamint à'cest da *iensas*. Per exampal, *veindéu dals xhuns, a scríua dels romans, es raisnarhéu pr'iensas reformaziuns*.

L'artical *quálsevol* c'e'n artical indefinì es emphatic cün la sençù 'ün inschì eda unfamiglar', com'in *quálsevol caciun isch in la cura*. Acest cumpara semanticamint à 'n *caciun isch in la cura*.

La forma plural *quáisevois* isch uçada dals nóminas plurais es qi tent la sençù 'ün po mas non toct d'acestilor', com'in *quáisevois vexhetais me piaçent*.

La forma *toct i* nun isch claßificada com'el "artical üniversal".

3. RESOLUZIUNS ÖVER LA MÜDADA DELS CONSONANTS

3.1. *L'Útzil es l'Alcança dal Müdada dels Consonants*

L'indicaziun dal müdada dels consonants in la speliçaziun (per exampal, *d* zevient *dh* per indicatarh tal 'n chinxh in la pronunçaziun), quand qe urixhinalmint encoraxhada trans el glheþ, isch non pü uçada salva qe in caseux specifici. La müdada dels consonants c'e explicitada, es la retainaziun specifica da ça indicaziun in la speliçaziun c'e specificada, come sovinds:

In el parlarh (es sovint reflectat in la speliçaziun) mocts Talossaes proclivent à ð afictarh à lors terminaziuns (elident – come *da* zevient *d'* –, eda in quáisevois caseux apeident dals terminaziuns per el mundulamaintsch – come *da* zevient *dad*) per miglhóriçarh la fluença da parlarh d'iens vocal à terminaziun d'iens moct à son del vocal inizial del moct qe persequita. Per exampal, *l'Arestada*.

Quand os precedent mocts qi començent cün els consonants, las preposiziuns es *la* (l'artical definì es frunal) proclivent à cauçarh el moct sovind à ð estarh modificat à ça inçeziun per miglhóriçarh la fluença da parlarh. Aceasta modificaziun tent la forma da Talossan sè süstem da müdada dels consonants: la seiviazium es l'urù. In la speliçaziun, l'indicaziun d'aceasta müdada dels consonants isch inperada specificamint solamint per els pronums es els axhectivis poþeçais. Per exampal, el pronom obxhectiveu *tu* müda (suferva la seiviazium) à zeviènarh *thu* quand ça persequita *la* eda 'n preposiziun qi termina in ün vocal, es müda (suferva l'urù) à zeviènarh *dtu* quand persequita 'n preposiziun qi termina in ün consonant. Similarmint, el pronom obxhectiveu *me* müda (suferva la seiviazium) à zeviènarh *mhe* quand persequita 'n preposiziun qi termina in ün vocal.

Els doua pronums in el caseu preposiziunal qi començent cün vocais (*üns* es *eia*), qi sint uncapaval à cauçarh la müdada dels consonants, cauçent ingen modificaziun per el miglhóriçarh la fluença da parlarh (com'usual) petract pa la preposiziun precedind, es acest isch indicat in l'eschribind (sa à ð *eia*, *dad üns*, *contr'eia*, *pad üns*, e.s.p.).

L'ustentamén d'aceasta 'poderità' relatiu dals preposiziuns es *la* (trans la müdada del consonant da ingen sovind pärts da discuors) c'e sovint auscultat in el parlarh ladin, ainda qe usualmint non c'e reflectat in la speliçaziun. Per exampal, la fraça à *veindarh* put estarh aucultat pronunçada come à *vheindarh*, ivenðo non c'e spelada com'acest. L'indicaziun scriut dals altras müdadas (c.à.z., la müdada dels mocts qi non sint dals pronums es dels axhectivis poþeçais) c'e perops solamint quand ça paþa da din dals cuntraziuns. C'e à zirarh, ainda qe l'indicaziun dal müdada del consonant in la speliçaziun dad à *nhoua* non c'e perops, aceasta-là in *Tzaranhoua* c'e. L'indicaziun dal müdada dels consonants in la speliçaziun ocsà c'e sovint videscu (mas non c'e inperada) in quáisevois mocts comuns es scurznieux, com'in *la mha*, es in las fraças quantitativs *la phü* es *la mhüus* es *la mighlor* es *la phior*.

3.2. Adopziun da noi (Unmüdat) in las Fraças Preposiziunais

La forma *noi* isch reconeïçada es encouraged per útzil osprei qe las preposiziuns qi non cauçent la müdaziun dels consonants. La forma *üns*, qi previösmint tent estescu uçada solamint in acestilor circonstanças es osprei qe quálsevol altrás preposiziuns (come *da*), nun isch permitada per útzil osprei qe ingen preposiziun. (La forma müdada *nhoi*, qi'st uçada osprei qe las preposiziuns qi cauçent la müdaziun, isch retainada unchinxada.)

3.3. Modificaziun dals Formas Poßeçais

Las formas plurais dels pronums poßeçais – specificamint, *vaes*, *tuns*, *sieux*, *ça'ns* (eda *çans*), es *lors* – nun sint reconeïçadas come restornias per l'útzil àð indicatarh el poßeçal dals nóminas plurais.

Els pronums poßeçais *las méux* es *las sieux*, uçats com'axhectivis, nun sint deprecats es sint ziburats in vfavour da *las mías* es *las sías*, qi sint reconeïcats àð estarih las formas plurais dals pronums axhectivais, frunais, es singulaes *la mhía* es *la tsía*. Aceasta resoluziun salacor put considerada àð estarih recuperadía, come videscu in el moct *Miadhoamna*.

4. RESOLUZIUNS ÖVER ELS ÄSPECTSEN ES ELS VERBS CUMPOÇATS

4.1. *Çoiçéu es Semantici dals Preposiziuns Quaptinds in Verbs Cumpoçats*

Els vuit verbs qi non sint parsequitats par preposiziuns quaptinds quand introduçent infinitíus sint: *amarh, fóstarh, irh, laßarh, pevarh, restarh, sâparh, es velarh*. La negaçaziun d'iens verb infinitú in acestilor construziuns isch façada par l'útzil da *non*. Per exampal, *éu sâp non travalarh*.

Quand 'n preposiziun quaptind c'e uçada, el çoiçéu dal preposiziun (eda à eda *da*) isch basat sür siat l'aziun del verb infinitú isch àð estarh indicatada positúmint eda negatúmint, es l'útzil da *da* per l'indicaziun dal negaçaziun d'iens infinitú c'e encoraxhat anstada del útzil dad à *non*. Per exampal, *començéu à menxhar, ceßeveu da menxharh, téu à menxharh, es téu da menxharh*. Las formas preposiziunais àð eda *ad* es *dad* es *d'* sint uçadas com'usual quand l'infinitú comença cün 'n vocal.

Aceasta resoluziun renonça 'n resoluziun dal Arestada da li 21. Fevraglh dallas 1994.

4.2. *Adopziun del Äspects Imperfesc*

La construziun qi uça el verb auxiliar *estarh à/da* indicata dal actività usançal, repetada, eda continuind, es aceasta forma c'e recomandada över l'exprimaziun simpil es indicatú per aceasta indicaziun. Per exampal, *éu sint à perquiescharh, a isch à naxharh, es o füt da menxharh dels vexhetais*.

4.3. *Reconeïçal es Aumientaziun del Äspects Prospectatú*

La construziun qi uça el verb auxiliar *façarh à/da* isch reconeïçada com'el äspects prospectatú, sovint equival às semantici del tençéu del fütür. Els construziuns in acest äspects estadrent expreçadas in ingen tençéu, voce, eda moda. Per exampal, *façéu à menxharh, façarhéu à menxharh, es façadeveu da menxharh*.

La construziun qi uça el verb *irh* parsequitat par 'n forma infinitú sanc 'n proposiziun quaptind, previösmint claßificada com'iens "tençéu del fütür alternatíu", nun isch claßificada com'iens alternatíu, mas zißuaçat, forma del äspects prospectatú. Par exampal, *véu menxharh, ischéu menxharh, es veneveu non menxharh*.

4.4. Adopziun dels Äspectsen Manitú es Retrospectind

As construziuns cün el verb auxiliar *viénarh* à es *viénarh da* sint claßificadas com'els äspectsen maniatú es retrospectind, respemint. La secund d'acestilor c'e'n construziun q'esteva reconeçada previösmint, indicata qe l'aziun del verb completeva recentmint. L'äspects propespectatú indicata qe l'aziun del verb paßarha bento. Per exampal, *veneveu à menxharh*, *veneveu da menxharh*, es *esteveu à viénarh à menxharh*.

La negaçaziun del verb actú in construziuns com'acestilor c'e façada par l'útzil da *non* osprei qe la preposiziun, com'in *sür Maitzi Fäts*, *venarhéu à non menxharh*. Construziuns com'acestilor sint rars es usualmint povent esvitadas: *sür Maitzi Fäts*, *venarhéu à xhüinarh*.

5. RESOLUZIUNS ÖVER SEMANTICI

5.1. *Reconeïçal dals Schmovaziuns Semanticis in Infinitíus Cumpoçats*

Quáisevois verbs qi sint uçats com'iens auxiliar in üna construziun infinitú es cumpoçada uçent semanticis underschidlec'hs qe l'iensas quand uçat independémtint. Útzis com'acestilor sovint sint façats per esvitarh l'útzil d'iens axhectivi per expreçarh 'n apvieniba intr'iens subxhect es sieu verb. Acestilor sint reconeïcheshti àð includarh (mas non sint limiteshti à):

- *ficarh* → *ficarh à/da*. Per exampal, *a fícheva da menxharh-en* (= *à füt rixatorxheu à non menxharh-en*).
- *mirarh* → *mirarh à/da*. Per exampal, *non miréu à sovenénçarh-en* (= *éu non sint cjarn à sovenénçarh-en*).
- *mostrarh* → *mostrarh à/da*. Per exampal, *mostréu à zespartarh* (= *éu sint preparat à zespartarh*).
- *starh* → *starh à/da*. Per exampal, *stéu àð obliarh acest* (= *éu sint sigurat àð obliarh acest*).
- *tirh* → *tirh à/da*. Per exampal, *téu à menxharh* (= *éu sint imperat à menxharh*). Aceasta construziun cumpara à *éu fost menxharh*.

5.2. *Indicaziun del Obxhect Indirect*

Obxhects indirects povent indicatats in dels fraças preposiziunais eda par els pronums in el caseu obxhectatíu. Per exampal, *o en zoneva à mhe* es *o me en zoneva*. Acest renonça 'n resoluziun dal Arestada da 7 Guscht dallas 1993, qi inpereva qe els obxhects indirects sint indicatats solamint in fraças preposiziunais (ün mändäts à qi atenziun nunca füt façada cunsistentamint).

Quálsetemp 'n intereçù par 'n tierçéu parti (qi'st sovint nominat 'n “datíu d'interèçù”) in l'aziun d'iens verb put estarh expreçada par 'n nómina eda 'n pronum qi'st in üna posiziun es tent la declinaziun d'iens obxhect indirect. Per exampal, *o me cumplicheva va figlha sè vida*.

La preposiziun *pa* [qi füt spelat *på* avant qe l'Arestada da 12 Zecemvar 2007] isch non pü deprecada. Aceasta preposiziun nun uça pronums regulais del caseu preposiziunal.

In üna schmovaziun semantic es idiomätic da sieu sençù usual, aceasta preposiziun *pa* put estarh uçada per indicatarh acest implicamaintsch eda intereçù d'iens tierçéu parti. Per exampal, *o cumplicheva va figlha sè vida pa mhe*, es *va secretar chinxheva vaes plaes da reiça pa va famiglha*.

5.3. *Semantici del Pronum Xheneral (si, se, so, sieu)*

El pronum xheneral c'e reconeiçat com'uçat àð indicatarh la reflexaziun (indicaziun d'iens mismeu subxhect es obxhect). Acest antaloir del útzil reflexatíu c'e reconeiçat à tent cultivat in Talossan del útzil urixhinal es continuind del pronum xheneral per indicatarh el "tu" eda "os" toctiplätsesc, com'in *si nunca säp qet paßarha es si zirent qe la plüma c'e püi alvadour qe el sverdeu*.

Parç qe d'aceasta sençù urichinal del pronum xheneral, la reflexaziun in Talossan c'e cumprencada à tìrh 'n semantic singular, qi'st underschidlec'h qe acest in ingen altreux glhepen Romançais, es aproschaval par l'antaloir d'iensa fraça come *o se videva* àð estarih cumprencada par el geþirn Talossan come "o videva l'iens toctiplätsesc".

6. RESOLUZIUNS ÖVER LA MODA CUNXHUNCTÍU

6.1. *Specificaziun dels Útzis dal Moda Cunxhunctíu*

Talossan sè declinaziuns dal moda cunxhunctíu sint specificadas per útzil in las circonstanças sovinds:

- Stätsmínts sürinducticieux; exprimaziuns da proteriças cuntrafäctseschti. Per exampal, *schì la poarta estadra virt [mas non c'e].....*
- Stätsmínts mändätseschti; exprimaziuns instrucatíus, desideratíus, eda xhußatíus; indicatind aziuns qi sint embù uncertans es apetivais. Per exampal, *c'e impirtint qe estudiadrás dal historia, cheréu qe o menxhadra, es qe las montagnas cantadrent.*
- Stätsmínts cundiziunais; exprimaziuns da revandaziuns es statsmínts polís dal preferençù eda del desireu. Per exampal, *schì la poarta isch virt [es sà'starh c'e], en vidadrás, es malevadréu 'n soda, graschcias.*

6.2. *Construziuns Cuntrafäctseschti dal Paßada*

Exprimaziuns cuntrafäctseschti dal paßada sint formadas in Talossan par l'útzil d'iens verb auxiliar qi'st declinat in la moda cunxhunctíu es parsequitat par 'n construziun in el parfäts infinitíu:

- *pevarh: en povadréu tirh menxhat*
- *velarh: en veladréu tirh menxhat*
- *fóstarh: en fostadréu tirh menxhat*

La negaçaziun del verb actíu c'e façada com'usual, osprei qe el verb auxiliar: *cumpara en povadréu non tirh menxhat à non en povadréu tirh menxhat.*

L'auxiliar modal *scuda* ocsà resta avalaval per l'indicaziun dal sençù misma del útzil da *fostarh* in acestilor construziuns (com'in *éu non scuda menxharh-en*), mas c'e considerat colloquialeu, es sieu útzil c'e zißuaçat.

6.3. *Forma es Útzil del Parfäts Cunxhunctíu*

El parfäts cunxhunctíu isch uçat per expreçarh 'n "paßat cunxhunctíu" (qi'st expreçat in altreux glheßen Romançais par l'útzil d'iensa forma declinada sonda). Per exampal, *schì en tenadréu menxhat, es l'exprimaziun in la voce paßatíu schì tenadréu estescu nascat ieri.*

Aceasta misma forma c'e uçada in combinaziun cün l'áspects imperfesc per indicatarh 'n staeu del paßat qi'st cuntrafäctesc es continuind (eda usança eda repetat): *schì la poarta estadra à tirh estescu virt.*